

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעה וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש סוגיות. מסוגיות אלה עליך לבחור בסוגיה שלמדת. (סה"כ – 100 נקודות)
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיה שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובבהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

שים לב: עליך לבחור בסוגיה שלמדת, ולענות על השאלות הקשורות לסוגיה זו, לפי ההוראות.

סוגיה א — תורה ומצוות (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 1-3 ועל אחת מן השאלות 4-5.

ענה על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה — 40 נקודות).

1. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר שלישי

א. על פי רס"ג, השכל מחייב שלושה דברים ומרשה דבר אחד.

(1) ציין שניים מן הדברים שהשכל מחייב לדברי רס"ג.

(2) מהו הדבר שהשכל מרשה, לדעת רס"ג?

(12 נקודות)

ב. רס"ג כתב: "מן החכמה למנוע את הרצח... ומן החכמה לאסור את הזנות... ומן החכמה

לאסור את הגנבה... ומן החכמה... הרחקת השקר".

הסבר לפי רס"ג מהי ה"חכמה" שבשלושה מן האיסורים האלה. (12 נקודות)

ג. (1) על פי רס"ג, יש בני אדם שטוענים שהרצח, הזנות, הגנבה ואמירת השקר

אינם דברים מגונים. מה בן מגונה לדעת בני אדם אלה?

(2) כיצד רס"ג דוחה את דבריהם?

(16 נקודות)

2. רמב"ם, הקדמה למסכת אבות, פרק ד' ופרק ה'

- א. (1) לפי הרמב"ם, צריך להתנהג בדרך הממוצעת. הגדר דרך זו, והבא דוגמה להתנהגות בדרך זו.
- (2) מתי האדם צריך להתנהג בדרך שאינה ממוצעת? הבא דוגמה למקרה כזה. (16 נקודות)
- ב. לדעת הרמב"ם, מה היה חטאו של משה במי מריבה? הצג הסבר אחד מדוע לדעת הרמב"ם היה זה חטא חמור. (16 נקודות)
- ג. יש אנשים שמקדישים זמן רב לפעילות ספורט ויש הקונים רכוש בכסף רב. לפי שיטת הרמב"ם, מתי המעשים האלה ייחשבו לביטוי של דרגה גבוהה, ומתי לא ייחשבו כך? (8 נקודות)

3. הראי"ה קוק, חזון הצמחונות והשלום

- א. "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ" (בראשית, א', כ"ח).
- (1) לפי הרב קוק, לאיזו רדייה לא התכוונה התורה?
- (2) בימינו יש הטוענים שצריך להפסיק לחלוטין ניסויים בבעלי חיים שנועדו לפיתוח תרופות. לדעתך, האם טענה זו משקפת את העמדה של הרב קוק? נמק את תשובתך. (16 נקודות)
- ב. בעניין אכילת בעלי חיים, הרב קוק כתב שיש הבדל בימינו בין בני אדם פרטיים לבין כלל האנושות.
- (1) מהו ההבדל?
- (2) מי הם "בני אדם פרטיים" אלה, ומהיכן נובע היחס שלהם לבעלי החיים?
- (3) מהי הסיבה שלעתיד לבוא תנהג האנושות כולה כמנהג בני האדם הפרטיים כיום? (24 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-5 (20 נקודות).

4. ריה"ל, הכוזרי, מאמר שני

- א.** "את קרבני לחמי לאָשי ריח ניחחי" (במדבר, כ"ח, ב').
על פסוק זה אומר מלך כוזר שהוא "דבר שקשה על השכל לקבלו".
מה קשה על השכל לקבל בפסוק זה, וכיצד החבר מיישב קושי זה? (10 נקודות)
- ב.** החבר: "וקח לך כמשל ל[הבנת ה]עניין הא-לוהי את הנפש המדברת השוכנת בגוף טבעי בהמי". הסבר את המשל ואת הנמשל. (10 נקודות)

5. ספר החינוך, מצווה שלא לשבור עצם מן הפסח ומצוות שמיטת קרקעות

- א.** "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מסכת מכות, כג, ע"ב).
אם ה' רצה לזכות את ישראל, האם לא היה עדיף שייתן להם מצוות מעטות? ענה לפי בעל ספר החינוך. (8 נקודות)
- ב.** "אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת א-לוהים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים בשוקים וברחובות, להתלוצץ עם הלצים".
מהי העמדה של בעל ספר החינוך כלפי טענה זו, וכיצד הוא מנמק אותה? (6 נקודות)
- ג.** "משורשי המצווה (שמיטת קרקעות) לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבתנו עניין חידוש העולם... ולמען הסיר ולעקור ולשרש מרעיונו דבר הקדמות אשר יאמינו הכופרים בתורה ובו יהרסו כל פינותיה ויפרצו חומותיה".
הסבר מדוע אמונת הקדמות הורסת את יסודות התורה, וכתוב כיצד מצוות השמיטה מחזקת את אמונת החידוש של העולם. (6 נקודות)

סוגיה ב – עם ישראל עם סגולה (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 6-8 ועל אחת מן השאלות 9-10.

ענה על שתיים מן השאלות 6-8 (לכל שאלה – 40 נקודות).

6. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

א. ריה"ל מביא כמה סיבות מדוע חטא העגל היה פחות חמור ממה שנראה מפשט הפסוקים.

הצג שתי סיבות. (14 נקודות)

ב. ריה"ל מביא הוכחות מן התורה שה' לא החשיב את חטא העגל לחטא חמור.

הצג שתיים מן ההוכחות. (14 נקודות)

ג. (1) לפי ריה"ל, מהו ההבדל בין עשיית העגל לעשיית הכרובים?

(2) לדעתך, האם בני ישראל היו נחשבים חוטאים "אילו... בנו להם מרצונם

בית מיוחד לעבודת הא-לוה וקבעוהו מקום לתפילתם?" נמק את תשובתך.

(12 נקודות)

7. רמב"ם, איגרת תימן

א. (1) לפי הרמב"ם, מה הן שתי הדרכים שבהן ניסו הגויים לבטל את תורת ישראל?

הבא דוגמה לניסיון לממש כל אחת מן הדרכים.

(2) הרמב"ם מזכיר בהקשר לניסיונות אלה את הפסוק "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל

לשון תקום אִתְּךָ למשפט תרשיעי" (ישעיהו, נ"ד, י"ז). הסבר פסוק זה על פי הרמב"ם.

(16 נקודות)

ב. לפי הרמב"ם, "התחדשה כת אחרת" שניסתה לבטל את התורה.

הסבר מה הייתה השיטה של כת זו, ובמה הייתה מסוכנת יותר מן השיטות הקודמות.

(12 נקודות)

ג. הרמב"ם ממשיל את היחס שבין דת ישראל לדתות אחרות לפסל דמוי אדם.

ציין שני מאפיינים חיצוניים שבהם הדתות האחרות דומות לדת ישראל,

ושני מאפיינים פנימיים שבהם דת ישראל שונה מן הדתות האחרות. (12 נקודות)

8. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

א. "הגורל... שומר על הפרישה והייחוד של היהודי למרות השתזרותו (השתלבותו) המדומה בסביבתו הנכרית".

(1) הסבר כיצד מוכיח הרב סולובייצ'יק קביעה זו על פי המסופר בתורה על יוסף, בחייו ולאחר מותו.

(2) הסבר מדוע הרב סולובייצ'יק מכנה תופעה זו "ברית גורל".
(10 נקודות)

ב. לפי הרב סולובייצ'יק, הסבר שתי תכונות חיוביות של "ברית גורל".

הבא דוגמה לכל אחת מן התכונות שהסברת. (12 נקודות)

ג. על איזו "ברית" מדבר הרב סולובייצ'יק נוסף על "ברית הגורל"? הגדר ברית זו והסבר את המשמעות שלה. (10 נקודות)

ד. לדעתך, כיצד תוכל לממש באופן אישי את "ברית הגורל" שיש לך עם אנשים שנפגעו באסון טבע? (8 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10 (20 נקודות).

9. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

א. "ולכל המכות האלה אשר באו על המצרים קדמו אזהרה והתראה וקביעת מועד".

הסבר מה רצה ריה"ל להוכיח בדברים אלה. (10 נקודות)

ב. על פי דברי מלך כוזר, מדוע "אין להכחיש" את ירידת המן? (10 נקודות)

10. הראי"ה קוק, שבת הארץ

א. לפי הרב קוק, הסבר כיצד הגלות מרפאת את העם ואת הארץ מן החטא שגרם לניתוק ביניהם. (10 נקודות)

ב. לפי הרב קוק, הגאולה "באה במסתרים" לשתי קבוצות בעם ישראל.

ציין מי הן שתי הקבוצות, והסבר מה נסתר מעיני כל אחת מהן. (10 נקודות)

סוגיה ג — בחירה, השגחה, שכר ועונש (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מן השאלות 11-13 ועל אחת מן השאלות 14-15.

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה — 40 נקודות).

11. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר רביעי; רמב"ם, הקדמה למסכת אבות, פרק שמיני

א. הרמב"ם מציג ארבע הוכחות הגיוניות לקיומה של בחירה חופשית לאדם. הסבר שלוש מהן.

(16 נקודות)

ב. "הכול בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות, לג, ע"ב).

לפי הרמב"ם, הסבר אילו הם הדברים שבידי שמים ואילו הם הדברים הנתונים

לבחירת האדם, והבא דוגמה לכל אחד מהם. (12 נקודות)

ג. יש הטוענים שדיעת ה' סותרת את הבחירה החופשית של האדם.

(1) הסבר טענה זו.

(2) כיצד דוחה רס"ג טענה זו, וכיצד דוחה אותה הרמב"ם?

(12 נקודות)

12. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר תשיעי; רמב"ם, הלכות תשובה

א. רס"ג כתב: "הודיענו ה' יתברך ויתעלה, שהוא כבר הועיד זמן לגמול לצדיקים".

כיצד רס"ג הוכיח זאת מיצחק וממעשה חנניה, מישאל ועזריה? (16 נקודות)

ב. רמב"ם כתב: "העובד [את ה'] מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות... לא כדי לירש הטובה, אלא

עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בכלל" (הלכות תשובה, פרק י',

הלכה ב' — הקטע אינו בתכנית הלימודים).

לדעתך, האם יש סתירה בין דברי רס"ג לבין הדברים האלה של הרמב"ם? נמק את

תשובתך. (10 נקודות)

ג. לפי רס"ג, הסבר את שתי הסיבות שבגללן התורה מזכירה רק את הגמול בעולם הזה.

(14 נקודות)

13. חזון איש, אמונה ובטחון, פרק ב'

- א. קרא את הדורשיח שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.
רחל: נחכה לאוטובוס, כי הנסיעה בטרמפים מסוכנת.
שרה: אני אסע בטרמפ. אני בוטחת בה' שיהיה טוב.
הגישה של מי מהן נכונה לדעת החזון איש? נמק את תשובתך. (12 נקודות)
- ב. ראובן פתח חנות, והיא החלה לשגשג. לאחר זמן בא שמעון ופתח בקרבת מקום חנות כמו של ראובן. הסבר כיצד ראובן צריך לנהוג במקרה זה, לפי החזון איש. (12 נקודות)
- ג. לדעת החזון איש, באילו מקרים חייב האדם לעשות השתדלות, ובאילו מקרים אסור לו לעשות השתדלות? (16 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15 (20 נקודות).

14. ריה"ל, הכוזרי, מאמר ראשון

- א. במשל מלך הודו נכתב: "ויתן המלך בידו מתנות יקרות, למען ישאֵן אל חבריו".
(1) לפי הנמשל, מה הן המתנות היקרות, ומי הם החברים?
(2) לדעתך, האם "מתנות יקרות" ניתנות גם בימינו? נמק את תשובתך.
(12 נקודות)
- ב. הסבר מה רצה ריה"ל להוכיח באמצעות משל מלך הודו בנוגע לשכר ולגמול. (8 נקודות)

15. רמב"ן, פירוש התורה, שמות, ו', ב'

- א. לפי רמב"ן, באיזה שם נגלה ה' לאבות, ומהי המשמעות של שם זה? הבא דוגמה אחת להתגלות של ה' לאבות בדרך זו. (10 נקודות)
- ב. לפי רמב"ן, הסבר מדוע האריכה התורה בייעודים (שכר ועונש) בעולם הזה, ומדוע היא לא תיארה כלל את הייעודים בעולם הנשמות. (10 נקודות)

בהצלחה!